

Groeningen

voor natuur in en om de stad

IVN GRONINGEN/HAREN

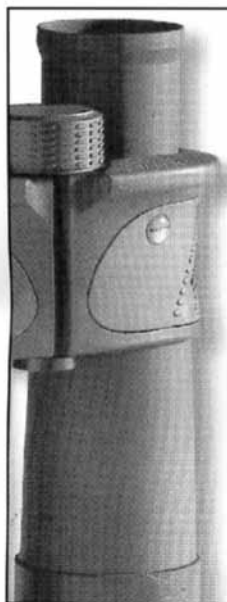
Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid

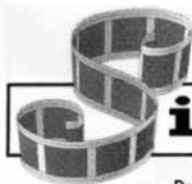
jaargang 39 nr. 4

HERFST 2015

- * Fotoservice
- * Alle grote merken
compact/reflex/digitaal
- * 80 Types verrekijkers
en telescopen op voorraad
- * Ook astronomische telescopen
- * Swift - Bynolyt - Zeiss
- * Swarovski-topdealer
- * *Vriend Stichting Het Groninger Landschap*

www.combigroningen.nl

ipkes

COMBI
PHOTO-VIDEO

Poelestraat 19 - 9711 PG Groningen
Telefoon (050) 312 86 84

OKER

Schildert natuurlijk

Yohân Bergsma

Meesterschilder

Meidoornlaan 3
9771 AN Sauwerd
tel. 050-5269734

www.ekoschilder.nl

AGENDA 2015 / 2016

Zaterdag 12 december	Excursie vogels langs de Friese wadkust
Zaterdag 12 december	Bezoek aan het natuurmuseum van Klaas Nanninga
Zondag 21 februari 2016	Braakballen pluizen

De meest actuele informatie t.a.v. de excursies, cursussen en overige activiteiten die het IVN Groningen-Haren organiseert, is te vinden op de website:

<http://www.ivn.nl/afdeling/groningen-haren>
en op facebook of twitter.

*Foto omslag: De kruisspin. Ook dit jaar de meest waargenomen spin van Nederland. Dit exemplaar hing tussen de bramenstruiken in het Noorderplantsoen.
Foto: Ana Buren.*

- Centrale Verwarming
- Gas en Water
- Elektra

- Dak en Zinkwerken
- Sanitair
- Zonne-Energie

Technische Installaties

Rijksstraatweg 94 Haren
Kieler Bocht 39 Groningen
www.lanting-it.nl

☎ (050) 534 40 65
Fax (050) 534 37 57
e-mail: lanting@technonet.nl

NATUURVOEDINGSWINKEL
Tel. 050 - 541 15 15
De Wiershoeck
www.beijum.nl/wiershoeck

Volledig assortiment biologische voeding:

Brood (<i>iedere ochtend vers</i>)	Dilskuppen
Zulvel en kaas	Dranken
Groente en fruit	Koek en snoep
Vloes en vloesvervangers	Wijnen
Droogwaren	Lichaamsverzorging
IJs	Schoonmaakmiddelen Etc. etc.

Verkooppunt **ODIN** **Groente- & Fruit-abonnement**

*Op de flats: -gelegen aan het (flats)pad door Beijum, richting Zuidwoldo.
Per auto: afslag Beijum-Noord, bereikbaar via Ingang Onnemahoord, daarna links recht en.
Open: ma. 11.30-18.00 di, vrn vr. 9.00-18.00 do. 9.00-20.00 za. 9.00-17.00 uur
Beijumerweg 20 (naast de schooltuin).*

Wij bezorgen iedere donderdag aan huis.
Faxnummer (050) 5792097

Inhoudsopgave

Agenda 2015 / 2016	3
Van de voorzitter	6
Van de redactie	8
Planten in het Wanneperveen	10
Elfenbankje	13
Interview met Gert Jan Huiskes	14
Herfststukje	16
Harmonia axyridis	19
Oersoepocht	23
Gebakken grote sponszwam	26
Groningen groene stad	28
Plantenexcursie naar Schiermonnikoog	30
Excursies en cursussen	31
Adressen en informatie	33

Van de voorzitter

Als IVN-afdeling maken we deel uit van een netwerk van organisaties. We nemen deel aan het Overleg Stadsnatuur, waarin naast de Gemeente Groningen verschillende groene organisaties (Natuur- en Milieufederatie, Groninger Landschap, Natuurmonumenten, Landschapsbeheer, KNNV, IVN) participeren. Er is een Bestuurlijk Overleg Stadsnatuur (BOS) waaraan ook de wethouder (Mattias Gijsbertsen) deelneemt. Daarnaast is er een Voorbereidend Overleg Stadsnatuur (VOS) bestaande uit dezelfde organisaties, dat gecoördineerd wordt door de Natuur en Milieufederatie Groningen. Op die manier komen we regelmatig bij elkaar.

Uit het gezamenlijke overleg komen goede initiatieven voort. Eerder al schreef ik over de brief aan minister Schulz-Van Haegen over de situatie op de A28 waar veel zoogdieren (ook bevers en otters) worden aangereden. Het antwoord was voor ons onbevredigend: de A28 tussen Groningen en De Punt behoort niet tot de knelpunten waaraan het Rijk iets zou moeten doen. Daarmee leek de kous af. Het goede nieuws is dat er nu toch weer zal worden overlegd (o.a. door betrokken Provincies, Gemeenten, Natuur- en Milieufederatie, Waterschap Hunze en Aa's, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Groninger Landschap en Rijkswaterstaat) over de mogelijkheid om faunavoorzieningen aan te brengen die ervoor zorgen dat dieren niet de snelweg op gaan, maar onder de snelweg door kunnen. Onze gezamenlijke brief heeft daar stellig aan bijgedragen.

Een ander recent initiatief is het bezwaarschrift tegen de aanleg van een spooreplacement aan de oostkant van het Tussengebied, het gebied tussen Groningen-stad en Haren. Hier zou een opstelterrein aangelegd worden. Dit terrein zou opnieuw een hap uit het kostbare landschap van het Tussengebied wegnemen. Ook vormt het een bedreiging voor oude Hunze-meanders en zou in het beheer gebruik worden gemaakt van bestrijdingsmiddelen. Voldoende redenen dus om bezwaar aan te tekenen tegen de komst van dit opstelterrein. Het bezwaar is mede namens het IVN ingediend.

Op 18 augustus was er een thema-avond van vertegenwoordigers van IVN-afdelingen uit de regio Groningen. Behalve over samenwerking (o.a. met KNNV) werd er gesproken over vernieuwende activiteiten. Spelen we voldoende in op de behoeften van jongere generaties? Uit het overleg kwamen creatieve ideeën naar voren. Bijvoorbeeld: veel mensen ervaren stress in hun leven en werk. Er is veel belangstelling voor Yoga, Zen-meditatie en Mindfulness. Prima! Maar bekend is ook dat genieten van de natuur heel rustgevend werkt. Zouden we niet kunnen aansluiten bij cursussen op het gebied van Yoga e.d. door ze te verbinden met natuurbeleving? Wat zou er gebeuren als we dat samenbrengen? Het kan elkaar versterken. Een ander idee was, aansluiting te zoeken bij bestaande wandelgroepen en aanbieden hen incidenteel mee te nemen de natuur in. Wandelaars willen natuurlijk altijd stevig doorlopen, maar veel wandelaars hebben ook oog voor de natuur om hen heen. Zou zo'n wandelgroep niet eens met een of meer natuurgidsen op stap willen om hun oog voor de omgeving verder te verfijnen? Geen standaard cursus, maar samen een dagje "op maat" construeren? Zo kwamen er ideeën naar boven die ons werk ook weer een nieuwe betekenis kunnen geven.

Dan nog het volgende: onze werkgroep Stadsecologie heeft vijf jaar achtereenvolgende fietsexcursies georganiseerd langs de natuur in en om de stad, gebaseerd op de stedelijke ecologische structuur (SES). Daaruit is een prachtig boekje voortgekomen met als titel: *Groningen, Groene Stad*. Zie ook elders in deze Groeningen. Door dit boekje wordt de kennis die de werkgroep heeft opgedaan vastgelegd en verder verspreid. Het beschrijft zowel natuurwaarden als ook cultuur-historische achtergronden van het groen in en om de stad. Het boekje bevat naast fiets-/wandelroutes ook interviews en prachtige foto's. Op het resultaat mogen we als afdeling heel trots zijn.

Tenslotte: Volgend jaar bestaat onze afdeling 40 jaar!!! Dat gaan we vieren met een gezellig uitstapje. Meer nieuws daarover volgt nog.

Lammert Tiesinga
9 oktober 2015

Van de redactie

*de herrufst is een fijn seizoen
daar zit ik op te wachten
weg met die hitte en dat groen
en al die klamme nachten*

De herfst is bijna net zo fijn als de lente. Al die heftige herfstkleuren, vruchten, zaden, paddenstoelen en die verbazingwekkende vogel-trek! Zo'n 850.000 Kolganzen komen weer naar ons toe, meegevoerd door de oostenwind. Het "juup" van miljoenen overtrekkende vinken. De trektellers staan weer te blauwbekken op de telpost op de Kardingebult. Er worden grote aantallen Kieviten en spreeuwen gescoord en zelfs een enkele rosse vleermuis. Ook de goudhaantjes zijn op trek en voor deze ontroerende drukke beestjes is het een topjaar. Je kunt ze nu overal aantreffen.

Mijn tranen om de mislukte broedsels van de Witwangsters in de Kropswolderbuitenpolder zijn inmiddels opgedroogd. Er is immers ook zoveel positief nieuws! Zo gaat het o.a. bijzonder goed met het ijsvogeltje. De aantallen broedvogels halveerden tussen 2008 en 2013 ten gevolge van de strenge winters. Maar dit jaar waren er al meer dan duizend broedparen die 3 tot 4 broedsels hebben grootgebracht. De populatie heeft zich meer dan hersteld. Ook de flora bergt goed nieuws. Bijvoorbeeld de zomer- en wintereiken. Het was een buitengewoon productief eikeljaar. Daar gaan volgend jaar veel kleine zwijntjes van komen.

En tot slot, had u het al vernomen? Na de wolf rukken nu ook de lynx en de wasbeer op richting ons landje. Tijd voor het oprichten van een IVN-werkgroep Carnivora!

In de vorige Groeningen stond een lezersvraag. Ik had een eng beestje op mijn balkon en wou weten wat het was. De antwoorden stroomden binnen, allemaal correct, wat ook te verwachten was gezien de natuurkennis van onze lezers. Het is de *Harmonia axyridis*. Hierover kunt u van alles lezen in deze Groeningen. En heeft u zelf ook eens een lezersvraag, stuur hem dan gerust in.

Veel plezier bij het lezen!

Ana Buren

De deadline voor het aanleveren van kopij voor de volgende editie is 10 januari 2016.

Planten in het Wanneperveen

Even ten noorden van Doosje, een gehucht van drie huizen, ligt een natuurgebied van Natuurmonumenten. Het maakt deel uit van het Nationaal Park Weerribben-Wieden.

Er zijn meerdere wandelroutes uitgezet en wij (Ellen Vissia, René Bult en ondergetekende) liepen een deel van het zogenaamde Veenweidepad.

Hoewel Nederland ooit voor een groot deel uit venig moeras heeft bestaan zijn die plekken tegenwoordig schaars geworden. Niet alleen willen boeren graag vroeg in het jaar het land op, maar de natte plekken die er nog zijn, zijn meestal veel voedselrijker dan goed is voor de plantensoorten waar wij – de werkgroep wilde planten – warm voor lopen.

Met dat warm lopen kwam het trouwens helemaal goed want we hadden vrijdag de twaalfde juni voor onze expeditie uitgekozen en als er daken en mussen zouden zijn geweest, dan waren de laatste ongetwijfeld van de eerste getuimeld.

Veenweidepad

waterscheerling

We noteerden ruim 160 plantensoorten! Er zullen niet veel plekken in Nederland zijn waar dat over een afstand van drie kilometer lukt.

Op de drogere delen stonden de gewonere soorten en in de nattere delen ook echte zeldzaamheden. Naast tientallen soorten grassen en cypergrassen - waaronder wel dertien verschillende zeggesoorten (o.a. zeegroene zegge, sterzegge en ronde zegge) - noteerden we bijvoorbeeld ook moeraskartelblad, gevleugeld hertshooi en kleine valeriaan.

Daarbij de bekendere liefhebbers van een vochtige bodem zoals diverse varensorten, echte valeriaan, gele lis, watermunt, gewone engelwortel, bitterzoet, moerasrolklaver, waterkruiskruid, egelboterbloem, pinksterbloem, harig wilgenroosje, grote wederik, moeraswederik, echte koekoeksbloem, rietorchis, poelruit, wolfspoot en gewone dotterbloem. Lager bij de grond vonden we onder andere penningkruid, tormentil, moeraswalstro, moerasmuur en zeegroene muur, zomp-, moeras- en veelkleurig vergeet-me-nietje.

Onder andere krabbescheer, gele plomp witte waterkers en echte koekoeksbloem

In het verrassend heldere water van de petgaten of wat daar van over was door verlanding (er worden ook af en toe nieuwe gaten gegraven) zagen we biezeknoppen, gele en witte waterkers, grote boterbloem, wateraardbei, waterscheerling (de giftigste plant van onze flora), mattenbies, grote egelskop, waterzuring, grote waterweegbree, holpijp, melkeppe, kleine watereppe en pijptorkruid staan. Hier en daar was het hele wateroppervlak bedekt met krabbescheer. In het verleden was dat een belangrijke verlandingsplant; oude tijden keren weer! Er tussenin veel kikkerbeet, een bekend duo. Waar de krabbescheer niet de overhand had groeiden klein kroos, punt-

kroos, gele plomp, witte waterlelie en drijvend fonteinkruid. Onder water vonden we stijve waterranonkel, plat fonteinkruid, aarvederkruid, smalle waterpest en grof hoornblad.

mannetje gevlekte witsnuitlibel

Misschien dat de warmte me naar het hoofd steeg, maar ik betrapte mezelf regelmatig op het afdwalen van de hoofdzaak(i.e. *planten*). Zo kon het gebeuren dat ik tussen de waterplanten een spinnende watertor ontwaarde en de draden van een waterspin. Boven het water patrouilleerden talloze libellen, waaronder gevlekte witsnuitlibellen, en waterjuffers. Veel tandems van juffertjes waren druk doende hun eitjes af te zetten. Een grote snoekenschedel was stille getuige van nog meer leven in het heldere water. Niet zo stil waren de vogels. Ik noteerde naast tjiftjaf en fitis, onder meer grasmus, zwartkop, tuinfluiter, rietzanger, kleine karekiet, rietgors en bosrietzanger. Op grote afstand hoorde ik de wielewaal.

Ja, het was afzien, daar bij Doosje.

Eunice Mollema

Elfenbankje

Als je daar dan zit
gevouwen vleugels
verkreukeld tegen de
ruwe bast
beentjes bungelend in het
luchtledige, rustend tussen
de woudreuzen,
denk je dan nooit:
wie heeft dit hier opgehangen?

Barbara Lampe

In deze herfstige Groeningen interviewen we Gert Jan Huiskes. Deze natuurliefhebber is al sinds de jaren negentig betrokken bij het IVN en organiseert momenteel de paddenstoelencursus. Doordat ik mezelf niet verstaanbaar kon maken door een keelontsteking mocht ik Gert Jan een aantal vragen stellen via de mail:

Paspoort

Naam: Gert Jan Huiskes

Woonplaats: Groningen

Geboren op: 5-12-1965

Burgerlijke staat: Vrijgezel, geen kinderen

Opleiding: RUG, theologie

Huisdieren: Alleen dieren die voor zichzelf kunnen zorgen (spinnen, fruitvliegjes)

Bij IVN sinds: Ergens in de jaren negentig

Favoriet natuurgebied: Mijn eigen tuin

Wat is jouw rol bij het IVN? Hoe ben je er ooit terecht gekomen?

Ik ben begonnen met een vogelcursus voor beginners in het oude Natuurmuseum en daarna langzaam via andere cursussen er steeds verder in gerold. Momenteel doe ik alleen de paddenstoelencursus nog.

Waarom zet je je in voor het IVN?

Omdat de natuur een belangenbehartiger nodig heeft en er bij het IVN heel veel aardige mensen rondlopen.

Wat maakt jou zo enthousiast over de natuur?

De verscheidenheid, de unieke leefwereld van elk diertje en plantje. Een plaats ook waar ik me thuis voel. Helaas stemt deze me ook vaak melancholiek omdat er zoveel van die verscheidenheid verdwijnt doordat de mensheid zich gedraagt als een ecologische ramp. Wanneer je betrokken bent bij de natuur blijft het een worsteling om daar positief over te blijven.

Je bent nauw betrokken bij de paddenstoelencursus. Kun je hier iets meer over vertellen?

Ooit ben ik zelf begonnen met het volgen van deze cursus aan het begin van dit millennium bij Ben Westerink en Hedy de Keijzer. Ik heb de cursus maar liefst drie keer gevolgd. Toen Hedy stopte en de cursus niet meer doorging, miste ik het en heb ik Ben gevraagd of hij het samen met mij wilde organiseren. Dat wilde hij gelukkig! Inmiddels organiseren we de cursus samen met Martin en Ana.

De cursus is elke keer weer een groot succes, waarschijnlijk door de ontspannen wijze waarop deze wordt gegeven. Ben is een mooie verteller en doorspekt zijn avonden altijd met luchtigheid. En we zitten aan de rand van een bijzonder rijk paddenstoelengebied.

Maar het tv programma dat je presenteerde Ogentroost en Liefdesgras behandelde niet alleen maar paddenstoelen. Waar ligt jouw interesse?

Mijn interesse is net zo breed als de onderwerpen van het programma

Waarom vind je het zo leuk om mensen te enthousiasmeren over de natuur?

Ik hoef hier niet mijn best voor te doen, dit gaat automatisch. Dat heeft de natuur ook niet nodig, je hoeft alleen maar goed te leren kijken.

Hoe zie jij de toekomst van het IVN?

Alle vrijwilligersorganisaties staan onder druk, dus ook het IVN. Het is dus een lastige tijd, waarbij wellicht fuseren met andere natuurclubs of commerciëler gaan werken opties zijn.

Marien Bos

Herfststukje

Vrijwel dagelijks verlaat ik de stad voor een uurtje of wat en maak ik een mooie wandeling door het bos. Dit jaar zijn de paddenstoelen er al vroeg bij. Als ik heel erg mijn best doe kan ik er een paar herkennen. Vorig jaar heb ik de paddenstoelencursus gevolgd en heel langzaam komen er weer een paar namen naar het oppervlak van mijn bewustzijn drijven. De roodbruine slanke amaniet, eekhoortjesbrood, sponszwam en volgens mij zijn die mooie gele schijven op die boom in de bocht van de bosweg zwavelzwammen. Maar zeker weten doe ik het niet. Met het vochtige weer schieten de paddenstoelen in groten getale omhoog en begint het bij mij weer te kriebelen.

Donderdag 1 oktober is het dan eindelijk weer zover. De eerste paddenstoelenles. Ben vertelt aan het nieuwe groepje belangstellenden iets over deze bijzondere vruchtlichamen waar vele verhalen over vallen te vertellen. Hoe ze groeien, wat voor soorten er zijn, hoe 'sympathiek' sommige eruit kunnen zien en andere die stinken en daaraan hun naam ook hebben ontleend. De kleurenvarianten, van hun hoed en van hun sporen, hun smaak. Zijn ze eetbaar of kunnen ze een gezin uitroeien. Er wordt duidelijk gemaakt dat, alhoewel we voor het determineren soms een paddenstoel plukken, het sowieso de voorkeur verdient om ze te laten staan, zodat zoveel mogelijk mensen van dit wonderlijke van de natuur kunnen genieten.

De zondag erop zien we dat dit ook werkelijk gebeurt. De excursie is bij Vennebroek. Veel mensen zijn op hun vrije zondagmiddag eropuit getrokken om te genieten van de zon en de natuur en wandelen met elkaar over de lange lanen van het landgoed. Gert Jan en Ana arriveren met een paar bijzondere exemplaren die ze onderweg langs het fietspad hebben gevonden. Voor het eerst zie ik dan de groene knolamaniet, de paddenstoel die menig arts nachten heeft doen wakker liggen. Het secreet onder de paddenstoelen zou je kunnen zeggen, maar hij is prachtig om te zien. Net als de reactie van de heksenboleet die, als je er een plakje vanaf snijdt, blauw kleurt als inkt.

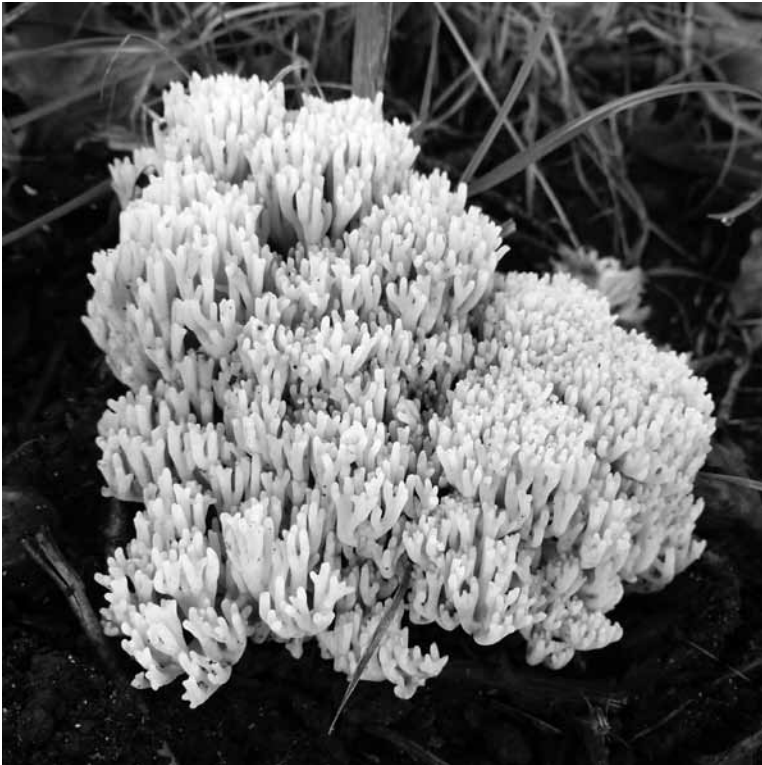

Grofplaatrussula

Voor we het weten hebben we in het eerste half uur al heel veel moois gezien en we bevinden ons nog steeds op de parkeerplaats! We zien een heel mooi karakteristiek exemplaar van de grofplaatrussula met zijn kenmerkende geblakerde hoed, alsof hij in brand heeft gestaan. De parelamaniet en de panteramaniet. Als je ze naast elkaar houdt kun je goed de verschillen zien. De één is giftig en de ander niet. Ik zou me er niet aan wagen...

Gert Jan laat ons zien dat je bij het determineren van de juiste soort het melk van een melkzwam kunt proeven en dat je gerust een klein hapje van de hoed van een paddenstoel kunt nemen om de smaak te proeven. Vaak gaan de paddenstoelen rond om de geur ervan op

te snuiven en het is leuk om de geur te omschrijven en dan te kijken of die bij de beschrijving in onze veldgidsen hoort.

Goudgele koraalzwam

De twee uur die voor de excursie staat vliegt voorbij. Zodra je inzoomt van de wijde omgeving naar de wereld onder je voeten, vergeet je alles om je heen. Je wilt alleen maar weten wat dat kleine dingetje daar in het gras, of in het mos of verborgen in de spleet van de bast van een boom is. Is het een goudgeel koraalzwammetje of een vezelkopje of is het...? Ik kan haast niet wachten tot de volgende keer.

Astrid Voss

Harmonia axyridis

Het waarom

In de vorige Groeningen stond een lezersvraag: wat voor beestje is dit? Ik had het diertje op mijn balkon gevonden. De antwoorden stroomden binnen, waaronder ook het exacte antwoord: het is het vierde stadium van een larve van het veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje met de bedrieglijk lieflijke naam *Harmonia axyridis*.

Nooit van gehoord. Maar sindsdien heb ik mij in de materie verdiept. Het is een buitengewoon interessant beestje.

Het hoe

Het Aziatisch lieveheersbeestje is afkomstig uit Zuidoost-Azië. Het heeft een uit de kluiten gewassen formaat: 5-8 mm. Het kan allerlei

kleuren hebben: oranje of rood met zwarte stippen, of zwart met rode stippen. Het aantal stippen is variabel; de stippen kunnen ook helemaal ontbreken. Het heeft een deukje achter in het dekschild en een tekening van een M op zijn halsschild.

Het insect werd in de negentiger jaren in Europa uitgezet als biologische bestrijder van bladluizen. Sindsdien heeft het zich explosief vermeerderd. Het rukte hoogstwaarschijnlijk vanuit België op naar het zuiden van Nederland waar het in 2002 voor het eerst in de vrije natuur werd aangetroffen. In 2006 werd de eerste waarneming aan de zuidgrens van onze provincie gemeld en in 2007 zat het al op Schiermonnikoog. Het kan zich razendsnel verplaatsen, want het kan vliegend een snelheid van 60 km per uur halen.

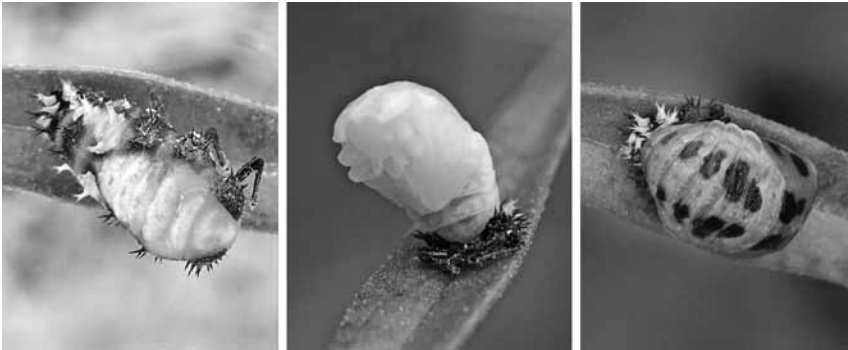
In korte tijd is het een van de algemeenste Nederlandse lieveheersbeestjes geworden, vooral te danken aan zijn agressieve inborst. Het vreet van alles: naast luizen ook onze eigen kevers met hun larven en poppen, rupsen van vlinders en andere nuttige insecten en zo nodig ook elkaar. Het heeft de euvele moed om ook de mens te bijten. Als je dus wilt weten of je met een Aziatisch lieveheersbeestje te maken hebt pak je hem op en als ie bijt is het er een, want onze eigen lieveheersbeestjes doen zoiets natuurlijk niet.

Als het lastig wordt gevallen scheidt het een smerig stinkend goedje af. Dat is heel vervelend want, als in de herfst de bladluizen óp zijn, zoekt het fruitbomen op, waardoor het bijvoorbeeld hele wijnoogsten kan vergallen. Ze kunnen ook nog op een andere manier vervelend worden. Omdat ze in Azië in kalkrotsen overwinteren doen ze dat bij ons het liefst in huizen. Hoge, lichtkleurige gebouwen, zoals het mijne. Daar kunnen ze, soms met duizenden tegelijk, met hun afscheiding de woning vervuilen, of een allergische reactie teweeg brengen bij mensen die daar gevoelig voor zijn, zoals ik.

In oktober komen ze eraan. Deuren en ramen dicht!

Hoe het zo gekomen is

Op 21 juni 2015 zit ik op mijn balkon en merk op dat er op het geurend ijzerhard een eng beestje zit. Met een loep zie ik dat de gele uitsteeksels boven op de rug 3-toppig zijn, en de oranje uitsteeksels op de zijden 2-toppig. Inmiddels weet ik dat dit een larve van het Aziatisch lieveheersbeestje in het vierde en laatste stadium is dat op het punt staat om te verpoppen.

Van larve naar pop

Met mijn camera in de aanslag bivakkeer ik op het balkon om het proces te fotograferen. Als ik terugkom van het boodschappen doen, zie ik nog net dat de rug van de larve als het ware is opengescheurd om een gele pop tevoorschijn te laten komen die de resten van de larve van zich afstroopt. De pop blijft aan de pootjes en de verschrompelde huid van de larve vastzitten op het blad zodat hij zich niet kan verplaatsen. Hij kan zich alleen geïrriteerd verticaal oprichten als hij wordt gemolesteerd. Na een paar dagen is hij verkleurd naar licht oranje met zwarte plekken. Hieruit moet zich dus het imago, het volwassen exemplaar, ontwikkelen. Maar hoelang duurt zo iets? Ik zet de luie stoel op het balkon en zorg voor voldoende proviand en een goed boek. De buurvrouw doet voortaan de boodschappen.

Inmiddels ontdek ik op de dille en het duifkruid nog veel meer larven in verschillende stadia, allemaal Aziaten.

Van pop naar imago

Het duurt een paar dagen, maar dan zie ik dat het achterlijf van de pop openscheurt en er komt een eigeel lieveheersbeestje tevoorschijn. Door de doorschijnende dekschilden zie ik vaag enkele stippen, maar die zijn wit! Het diertje duwt zijn vleugeltjes naar buiten en begint die op te pompen. In de komende uren zie ik het geel langzaam verkleuren naar oranje en de 18 stippen worden zwart.

Tot slot

Een nieuw imago van de *Harmonia axyridis* heeft op mijn balkon het levenslicht gezien. Het zal in oktober een overwinteringsplaats zoeken, in de lente paren, honderden eitjes afzetten en dan sterven.

Het Aziatisch lieveheersbeestje concurreert door zijn agressiviteit buitengewoon succesvol met de 67 andere soorten lieveheersbeestjes die ons land rijk is en is een voorbeeld van ondoordachte introductie van een biologisch bestrijdingsmiddel. Import en het uitzetten ervan is sinds 2002 bij de wet verboden.

Het is inmiddels ook bij ons zo algemeen geworden dat ik voortaan gewoon mijn eigen boodschappen kan blijven doen.

Ana Buren

OERSOEPTOCHT NATUURKIDS

Het is een stralende zondagmiddag, 30 augustus. We zijn op de Onlanderij, de pas geopende locatie van Natuurmonumenten in de Onlanden. Een prachtige plek.

Er hebben zich 9 kinderen aangemeld voor de oersoepocht, een klein maar enthousiast groepje.

Rond de Onlanderij groeien diverse wilde planten waar je heerlijke dingen mee kunt maken.

Samen gaan we eerst op zoek naar deze planten en vullen onze plukmandjes. We verzamelen brandnetel (handschoenen aan!), zevenblad, duizendblad, kamille, smalle weegbree, klaver, vogelmuur, bramenblad en zaadjes van het herderstasje. Ondertussen stoken Pieta en Jet (ons enthousiaste nieuwe lid) het vuur op.

De bladeren worden even afgespoeld, er lopen wel eens honden rond.... Daarna kunnen we gaan kokkerellen. We maken een heerlijke kruidenthee, een kruidenboter van zelf geslagen room, pannenkoekjes van smalle weegbree en een overheerlijke oersoep (de pan wordt letterlijk leeg geschraapt).

Op de foto's kun je zien hoe iedereen bezig was.

We hebben zelf net zoveel plezier in het koken en eten gehad als de kinderen. Dit gaan we zeker nog een keer doen.

Lijkt het je leuk om ook mee te helpen bij onze activiteiten, dan kun je dit doorgeven via natuurkids.groningen@gmail.com.

De plukooft

Jet en Pieta zorgen voor het vuur

Weegbreepannenkoekjes: eerst bakken...

...dan happen

Je eigen kruidentheemelange

Zelf boter maken van slagroom

Nog even de soep roeren

en dan lekker smullen

Gebakken grote sponszwam

Recept

Ga naar het dennenbos bij Gieten en zoek een oude den. Op de voet, op de dikke hoofdwortel, zit ie: de grote sponszwam. Snijd hier voorzichtig een stukje vanaf. Een klein stukje maar, alleen om te proberen. Als u het substraat niet beschadigt groeit hier volgend jaar met zekerheid opnieuw een exemplaar.

Dan volgt nu een lastig karwei: het schoonmaken. Verdeel hem in kleine plukjes.

Bij mij kruipen er direct al een slak en een spin uit de lobben. Die zet ik buiten, op mijn balkon. En dan al die andere kleine beestjes en al dat zand: alles goed afspoelen.

Het is een bewerkelijk hapje.

Beetje boter en een goede olijfolie in de pan, lekker bakken, peper, zout en platte peterselie er overheen. Verder niks meer aan doen. Heerlijk met geroosterd bruin brood.

Groningen

Groene Stad

Fiets-/wandelroutes door natuur in en om de stad

Een uitgave van:

IVN Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid

afdeling Groningen-Haren

werkgroep Stadsecologie

Binnenkort verkrijgbaar!

Natuur en stad, valt dat te rijmen? Dit boekje levert het bewijs. Vijf jaar lang organiseerde de werkgroep Stadsecologie excursies langs de Stedelijke Ecologische Structuur (SES). Dat leverde een zee aan kennis op over de natuur in en om de stad en mooie routes om te fietsen of te wandelen.

Het boekje bevat beschrijvingen van tal van groene gebieden in en om de stad, groene verbindingen, routebeschrijvingen met routekaarten, interviews en veel foto's om de pracht van de natuur in en om de stad te laten zien. Ook cultuur-historische aspecten komen aan bod.

Basisteksten zijn van Rob Lindeboom, Ankie Schmidt en Lammert Tiesinga. Folkert Bakker, Oike Vlaanderen en Geurt Verweij hielpen in een eerder stadium mee de routes vorm te geven. De professionele tekstbewerking en eindredactie zijn van Henk van den Brink, die eerder ook cursusboeken voor het IVN redigeerde. Hij zorgde

voor een vlotte tekst en een eenduidige stijl van schrijven. De schitterende opmaak is van Dineke Buist, welbekend van het omslag van de Groeningen en onze activiteitenfolder Natuur in en om de stad. Het boekje bevat ca. 80 pagina's binnenwerk.

Het boekje is binnenkort (ongeveer tweede helft november) te koop in de betere boekwinkel en bij het VVV. Richtprijs is € 9,95. Het zal ook verkrijgbaar zijn via het Steunfonds NME en via de website van onze IVN-afdeling. Een must voor elke IVN'er. Het boekje wordt in eerste instantie in beperkte oplage gedrukt. Dus wees er snel bij! Ook heel leuk als verjaardags- of Sinterklaascadeau!

Plantenexcursie naar Schiermonnikoog.

Veel mooie planten gezien zoals waterpunge, kruisdistel, strandduizenguldenkruid, rode ogentroost, parnassia.

Maar vlak voordat we weer aan boord gingen deed de vogelaar in ons gezelschap ook nog een prachtige waarneming: sneeuwgorzen!

rode ogentroost

sneeuwgorzen

EXCURSIES EN CURSUSSEN

wulp en plevier hun voedsel in het slik aan de kust. Ook eenden zoals bergeend, smient, eidereend en allerlei ganzen verzamelen zich op de buitendijkse kwelders. Noordelijke soorten als ijs- en sneeuwgorz komen er voedsel zoeken. En dit alles trekt ook weer roofvogels aan zoals havik, sperwer, slechtvalk en blauwe kiekendief. Wil je dit meemaken, klee je dan extra warm aan, want langs de kust staat altijd wind en dat kan het behoorlijk koud maken.

Kosten: geen, alleen €7.00 carpoolen.

Voor info en opgave: willy.sjaarda@telfort.nl en/of 050-5419726 / 06-13722319

zaterdag 12 december: **Excursie Vogels langs de Friese Waddenkust van de Vogelwerkgroep**

Locatie en tijd: Vertrek: 9.00 uur vanaf het transferium P&R Hoogkerk. Pauze: rond een uur of 11.00 maken we een 'koffiestop'. We zijn om ongeveer 14.00 uur weer terug op de P&R Hoogkerk.

Extra informatie: We gaan op zoek naar trekvogels en overwinteraars langs de Friese waddenkust. Juist in deze tijd vinden diverse vogels zoals kanoet, kluut, tureluur,

Zaterdag 12 december 2015:

Natuurkids: Bezoek aan het natuurmuseum van Klaas Nanninga

Locatie en tijd: Natuurmuseum van Klaas Nanninga te Groningen, 13.30 - 15.00 uur.

Voor info en opgave: natuurkids.groningen@gmail.com

Zondag 21 februari 2016: **Natuurkids: Braakballen pluizen**

Locatie en tijd: Locatie wordt later bekend gemaakt. Tijd: 14.00 - 15.30 uur.

Voor info en opgave: natuurkids.groningen@gmail.com.

Een Nieuwe Plantencursus 2016

De plantenwerkgroep is bezig een nieuwe cursus Wilde Planten te ontwikkelen voor 2016 (april-juli). De opzet is: één cursusavond en daarna vier tot vijf excursies naar verschillende fraaie natuurgebieden met bijzondere planten in Noord Nederland. We zullen o.a de Wieden, het Aekingerzand, en Schiermonnikoog bezoeken.

Er zal ruim aandacht worden besteed aan het herkennen van planten, het vinden van informatie over planten op het internet en aan het zelf melden van vondsten op bijv. waarneming.nl of verspeidingsatlas.nl.

De cursusavond zal plaatsvinden op een donderdagavond, de excursies zijn altijd op zaterdag en duren een hele dag.

De prijs van de cursus zal ongeveer 25 euro zijn en als bijdrage voor het vervoer naar de diverse locaties moet gerekend worden op ca. 60 euro.

Wij willen graag weten of hiervoor belangstelling is. Dus als je interesse hebt, laat het ons dan even weten (e_vissia@hotmail.com). Voor alle duidelijkheid: dit wordt niet gezien als aanmelding. Dat kan eventueel op een later tijdstip.

ADRESSEN EN INFORMATIE

IVN-Afdeling Groningen/Haren

Postbus 1573

9701 BN Groningen

www.ivn-groningenharen.nl of ivn.nl/afdeling/groningen-haren

e-mail: ivngroningenharen@gmail.com

Bestuur

Voorzitter: Lammert Tiesinga

la.tiesinga@gmail.com Tel: 050-3133682

Secretaris: Toeska Smit

ivngroningenharen@gmail.com

Penningmeester: Carlo Ensing

c.f.ensing@gmail.com Tel.: 06-47871101

Leden: Els vd Boomgaard, Kees van de Ven, Ernst Flentge, Rixt Kok

Ledenadministratie

Postbus 1573, 9701 BN Groningen.

E-mail: c.f.ensing@gmail.com

IBAN NL12INGB0003742937 t.n.v. IVN afd. Groningen/Haren

Contributie/administratie

Leden zijn actief betrokken bij het IVN. Zij betalen per jaar minimaal 20,50 euro, waarvan de afdeling een gedeelte afdraagt aan het landelijk bureau. Donateurs steunen het IVN en betalen minimaal 13,50 euro per jaar, dat geheel ten goede komt aan de afdeling.

Leden en donateurs ontvangen de "Groeningen", en leden ontvangen tevens het landelijk tijdschrift "Mens en Natuur".

Leden, die "Mens en Natuur" niet thuis gezonden krijgen, worden verzocht contact op te nemen met de afdelingspenningmeester.

Opgave, verhuizingen, overschrijvingen naar andere afdelingen en opzeggingen (dit laatste alleen voor 1 januari) graag doorgeven aan de ledenadministratie van onze afdeling. Betalingen geschieden per toegezonden acceptgiro of met internetbankieren.

Werkgroepen en coördinatoren

Vogelwerkgroep

Willy Sjaarda

willy.sjaarda@telfort.nl

Plantenwerkgroep (waarnemend)

Ernst Flentge, tel.: 050-5349131

e.w.flentge@freeler.nl

Natuur- en Milieuwerkgroep Haren

Ernst Flentge, tel.: 050-5349131

e.w.flentge@freeler.nl

Werkgroep stadsecologie

Lammert Tiesinga, tel.: 050-3133682

la.tiesinga@gmail.com

Werkgroep Natuurkids

Rixt Kok, tel.: 06-23160622

rix.kok@home.nl

Boekenverkoop

Saskia van der Burg

SteunfondsNME@hotmail.com

Werkgroep PR & Communicatie

Kees van de Ven, tel.: 050-4063310

prharengroningen@kpnmail.nl

Ad interim

Kopij voor de Groeningen vóór 10 januari 2016 sturen naar:
ivngroeningen@gmail.com of postbus 1573, 9701 BN Groningen

Redactie: Ana Buren

Vormgeving: Bert Holtkamp

Druk: Multa bedrijven Assen

IVN Consulentenschap Groningen

Postbus 1020, 9701 BA Groningen.

Tel: 050-3135933; e-mail: consulentenschap.groningen@ivn.nl

Vrijwilligersconsulent: Marit Stokkentreeff

IVN-Landelijk

Postbus 20123, 1000 HC Amsterdam.

Tel: 020-6228115

Website: www.ivn.nl

IVN afdeling Groningen/Haren
Postbus 1573
9701 BN Groningen
Drukwerk

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas